

WAS GERAARD DE DUIVEL NU EEN VILAIN OF NIET?

Op de website van de stad Gent¹ staat het zo: *Het Geeraard de Duivelsteen, een burcht uit de 13de eeuw, is genoemd naar de bouwheer ridder Gheeraert Vilain, bijgenaamd de Duivel. Het steen bleef tot omstreeks 1328 eigendom van de familie. Daarna werd het verkocht aan de stad Gent. En in de ‘Gids voor Vlaanderen, 2013’ lezen we: Het (Geraard de Duivelsteen) dankt zijn naam aan Geraard Vilain I, die door zijn donkere huidskleur, zwarte haar en gitzwarte ogen de bijnaam duivel kreeg*². In een wat oudere stadsgids is er eveneens sprake van Geeraard Vilain³.

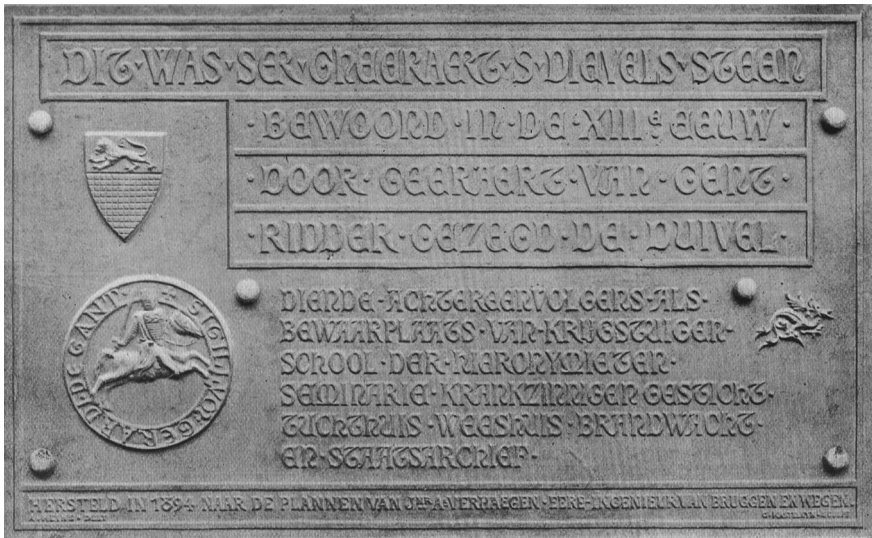
Men zou zeggen dat de toeristische gidsen liever ook nog een Vilain maken van Geraard de Duivel alsof de bijnaam De Duivel niet voldoende zou zijn. Ook in de populariserende uitgave ‘Het Gent van toen’ wordt Geraard de Duivel een Vilain genoemd⁴. In de publicatie *De Gentse Portus aan de Reep* komt dit eveneens voor in een hoofdstukje over het Geraard de Duivelsteen van de hand van Johan Decavele. Deze spreekt zich niet uit over de kwestie, negeert ze en schrijft daarover nogal vrijblijvend: ‘Op hoeveel duistere legenden men in de loop der eeuwen de oorsprong van de naam ook heeft teruggevoerd, de waarheid is dat het kasteel gewoon de naam draagt van zijn bouwer of althans de meest bekende middeleeuwse bewoner, namelijk Geraard *Vilain* van Gent, bijgenaamd Diabolus of de Duivel. Zo wordt de ridder geattesteerd in diverse oorkonden.’⁵

Nochtans is al sedert enkele tientallen jaren vastgesteld dat Geraard de Duivel niet ook nog de naam Vilain droeg!

Op zijn zegel lezen we in de rand rond het ruiterbeeld met nauwelijks zichtbare leeuw(?): *Sigillum Gerardi de Gant*. Er wordt ook wel eens verwezen naar een andere tekst op zijn zegel (?): *Gerardus de Gandavo miles dictus diabolus*.⁶ ‘Diabolus’ zegt een oude tekst en dat zou dus geen latere toevoeging zijn. Er wordt zo gesuggereerd dat Geraard zelf zich graag die bijnaam aanmat.

Op de bronzen gedenkplaat aan de gevel van het steen met zijn naam staat een vertaling van die laatste Latijnse tekst:

DIT WAS SER GHEERAERT S DIEVELS STEEN
BEWOOND IN DE XIIIe EEUW
DOOR GEERAERT VAN GENT
RIDDER GEZEGD DE DUIVEL

In een commentaar van journalist Karel Haerens⁸ bij de afbeelding van de steen in zijn boekje over Gentse gedenkplaten wordt nergens de naam Vilain vermeld, wel een Geraard II (wie was Geraard I dan wel?) of Geraard van Gent, die zichzelf de bijnaam *de duivel* gaf wegens zijn donkere gelaatskleur. Uit zijn huwelijk met Elisabeth van Sloote zou een zoon Geraard genaamd *de moor* geboren zijn. Haerens schrijft: *Waaraan vader en zoon hun donkere huidstint te danken hadden verklaart de geschiedenis niet. Fantastische legenden werden er rond geweven.* Frans De Potter geeft er voorbeelden van in zijn ‘Gent van den oudsten tijd tot heden’, het verhaal van de veronderstelde zoon Geraard de Moor inclusief⁹. De graftomben van hem en zijn vrouw in de Sint-Baafskathedraal (eertijds Sint - Janskerk) zouden de beeldenstorm niet overleven¹⁰. Steeds volgens die commentaar zou Geraard II het steen laten bouwen hebben omstreeks 1245.

Ondertussen zijn er enkele fouten rechtgezet:

Geraard is niet de bouwer van het steen dat zijn naam draagt. Hij liet het eventueel herbouwen, aanpassen en/of uitbreiden. De eerste aanleg binnen de oudste Gentse portusomwalling gebeurde wellicht in de late 9de eeuw¹¹.

Geraard de Duivel was geen zoon van kastelein Zeger II (Seger, Sohier) maar van kastelein Zeger III en hij was niet de 2de zoon maar de 3de. Hij was de broer van kastelein Hugo II¹², heer van Heusden, wiens grafombe pronkt in de refectie van de Bijlokeabdij, nu het STAM.

K.G. Van Acker die zich in de duistere figuur Geraard de Duivel verdiepte, twijfelde eerst aan het bestaan van die zoon *Geraard de Moor*. Hij liet de kwestie uiteindelijk open, maar voor wat de naam Vilain betreft is hij zeker van zijn stuk¹³. We citeren: ‘(...) *De bijstelling Vilain is duidelijk foutief. Het is bekend dat zijn broeder Walter deze bijstelling bij zijn naam heeft gevoegd of gekregen, en dat deze de eerste was van het geslacht der Vilains. Er is dus een latere verwarring geweest die te verklaren is door het feit dat Geraard de Duivel vermoedelijk kinderloos is overleden terwijl het hem verwante geslacht der Vilains bekend bleef in het Gentse*¹⁴. Dat die Vilains bijgenaamd werden ‘van Gent’ (‘de Gand’) droeg bij tot de verwarring.

Besluit

Volgens Warlop, auteur van het eerste degelijk wetenschappelijk werk over de Vlaamse adel, was de eerste Villain (sic: met dubbele l) met die (bij-)naam Walter¹⁵. Hij was een zoon van Hugo II, broer van Hugo III, en waarschijnlijk de eerste Vil(l)ain als heer van Sint-Janssteen. Hij was dus niet een broer

maar een neef van onze Gerard. Walter huwde met Avazoete, dochter van de patriciër Alexander Ser Braems en was de stamvader van de adellijke familie Vilain.

Ook in een kaderstukje gewijd aan de familie Vilain bij de geschiedenis van het kasteel van Wissekerke in Bazel, gaat men steunend op Warlop uit van dezelfde echter niet bij name genoemde stamvader¹⁶. En, last but not least, het recente standaardwerk over de Vlaamse adel van F. Buylaert, voor wat de Vilains betreft eveneens steunend op het werk van Warlop, bevestigt dit alles¹⁷.

Peter Van Keymeulen

NOTEN

- ¹ Bekeken op 4 november 2013 - op www.gent.be/
Google: stad Gent>Leven>Cultuur>Erfgoed>Monumenten: Geraard de Duivelsteen.
- ² Citaat in *Gids voor uw Regio Gent en Leiestreek, Oost-Vlaanderen* 2013, p.57. Hier wordt een tweede Geraard verondersteld.
- ³ Snoecks stadsgidsen, *Gids voor Gent* 1994, p. 54.
- ⁴ Capiteyn, A. De Verborgene Stad. *Gent van toen en nu*, nr. 2, 2003, p.47.
- ⁵ Decavele, J. Geraard de Duivel. In: *De Gentse portus aan de Reep. Een historische verkenning*, Gent, 2004, p. 61.
- ⁶ Idem. Gebaseerd op een charter uit 1248 (Vanden Bemden, F., Le sHer Gheeraert sDievels Steen. In: *Handelingen van de Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, deel 2, 1895; p. 9 – 54). Citaat via scholar.google.nl op *gerardus de gandavo*.
- ⁷ Warlop, E., *The Flemish Nobility before 1300*, 1975, Volume III, p. 834.
- ⁸ Haerens, K., *Gentse gedenkplaten 1976*, p. 24 (en kaft);. Zie ook: Kervyn de Volkaersbeke, Ph., *Les églises de Gand 1857-58*, volume 1, p. 218.
- ⁹ De Potter, F., *Gent van de oudsten tijd tot heden*, deel 4, p. 500-513.
- ¹⁰ Capiteyn, A , p. 44. Anthonio de Succa schetste de grafbeelden, waarschijnlijk naar tekeningen van Arent van Wijnendaele.
- ¹¹ Charles, L., Laleman, M.C. (coörd.), *Middeleeuws Manhattan. Rijkdom in Gentse Stenen*, s.d., . p. 46.
- ¹² Warlop, E., o.c., p.824 en 834.
- ¹³ Van Acker, K.G., Geraard de Duivel. Poging tot belichting van een duister figuur. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 1984, p. 6. Citaat via scholar.google.nl op K.G. Van Acker
- ¹⁴ Idem, p. 15.
- ¹⁵ Warlop, E., o.c., p. 825 en 836.
- ¹⁶ Snauwaert L. m.m.v. P. De Wilde, *Het kasteel van Wissekerke te Bazel*, 2003, p. 24.
- ¹⁷ Buylaert, F., *Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350 - ca. 1500)*, Gent 2011, p. 716.